

Fakulteta za zdravstvo **Angele Boškin**
Angela Boškin Faculty of Health Care

Diplomsko delo
visokošolskega strokovnega študijskega programa prve stopnje
ZDRAVSTVENA NEGA

**POZNAVANJE TRANSPLANTACIJSKE
DEJAVNOSTI MED ŠTUDENTI
ZDRAVSTVENE NEGE**

**THE KNOWLEDGE OF THE FIELD OF
TRANSPLANTATION AMONG NURSING
CARE STUDENTS**

Mentorica: Sedina Kalender Smajlović, viš. pred. Kandidatka: Teja Juvan

Jesenice, januar, 2019

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici Sedini Kalender Smajlović, viš. pred., za strokovno usmerjanje, pomoč in nasvete pri nastajanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se recenzentki Marjani Bernot, viš. pred., za čas in pomoč pri nastajanju diplomskega dela.

Za lektoriranje se zahvaljujem Sašu Šošku.

Posebna zahvala gre tudi študentom Fakultete za zdravstvo Angele Boškin, ki so s sodelovanjem pripomogli k izvedbi raziskave.

Posebej bi se zahvalila svojim staršem in prijateljem, ki so me vsa leta študija spodbujali, spremljali in mi pomagali, da pridem do želenega poklica.

POVZETEK

Teoretična izhodišča: Raziskave navajajo povezavo med poznavanjem transplantacijske dejavnosti in darovanjem organov.

Cilj: Predstaviti transplantacijsko dejavnost in njen namen. Raziskati, kakšen odnos imajo študenti Fakultete za zdravstvo Angele Boškin (v nadaljevanju FZAB) in ugotoviti obseg poznavanja transplantacijske dejavnosti in darovanja organov med študenti FZAB.

Metoda: Uporabljena je bila kvantitativna metoda zbiranja podatkov s strukturiranim anonimnim vprašalnikom, ki je bil poslan 263 študentom FZAB. Realizacija namenskega vzorca je bila 37,6 %. Podatki so bili urejeni s pomočjo programa Microsoft Office Excel in analizirani s programom SPSS, verzije 24.0. Uporabljena je bila opisna statistika, t-test za neodvisne vzorce, kjer je p-vrednost manj kot 0,05 pomenila statistično pomembnost.

Rezultati: Kar 83,8 % (n = 83) študentov FZAB meni, da ima premalo znanja in ga želi nadgraditi. Pomembne statistične razlike o informiranosti o transplantacijski dejavnosti med rednimi in izrednimi študenti ni (p = 0,061). Glede na oceno lastnega znanja se je največ študentov FZAB odločilo za oceno 6, kar 27,3 %. Glede na stališče študentov FZAB do transplantacijske dejavnosti se jih je kar 86,9 % opredelilo podpreti darovanje organov, 2 % pa sta proti darovanju organov. Posmrtno pripravljenost darovanja organov navaja 75,8 % študentov FZAB, medtem ko jih 15,2 % o tem še ni razmišljalo.

Razprava: Med študenti FZAB je visok delež tistih, ki so pripravljeni po smrti darovati svoje organe. Kljub temu, da imajo študenti FZAB dober odnos in stališče do darovanja organov, jih še vedno večina meni, da nimajo zadostnega znanja. Zato bi bil potreben večji poudarek na izobraževanju o transplantaciji.

Ključne besede: transplantacija, zdravstvena nega, darovanje organov, študenti, Slovenija-transplant

SUMMARY

Background: Previous studies indicate a correlation between knowledge of transplantation and organ donation.

Aim: The aim of this thesis was to present the transplantation activity and its purpose, to study the attitude of Angela Boškin Faculty of Health Care (ABFHC) students towards transplantation, to determine their level of knowledge of transplantation, and to establish how many of them are organ donors.

Methods: A quantitative method of data collection was employed. A structured anonymous questionnaire was distributed among a purposive sample of 263 ABFHC students. The response rate was 37.6%. Data was analyzed using Microsoft Office Excel and statistical software SPSS, v. 24.0. We used descriptive statistics and t-test for independent samples, with the level of statistical significance set at $p < 0.05$.

Results: As many as 83.8% of ABFHC students think that they do not have enough knowledge on organ transplantation and they want to expand it. No significant differences were established in the knowledge of transplantation activities among full-time and part-time students ($p = 0.061$). Most student respondents self-assessed their knowledge with a grade of 6, which is 27.3% ($M = 5.163$). In terms of students respondents' attitude towards transplantation activities, 86.9% expressed a willingness to donate their organs, 2% were against organ donation, while others failed to provide an answer. The willingness for posthumous organ donation was expressed by 75.8% students, while 15.2% had not yet thought about it.

Discussion: A high percentage of ABFHC students are willing to donate their organs posthumously. Despite the fact that ABFHC students have a positive attitude towards organ donation, most of them still think that they do not have sufficient knowledge on the subject. Therefore, more emphasis should be placed on transplantation education.

Keywords: transplantation, nursing care, organ donation, student, Slovenia-transplant

KAZALO

1	UVOD	1
2	TEORETIČNI DEL	3
2.1	RAZVOJ IN ZGODOVINA TRANSPLANTACIJE	3
2.2	DAROVANJE ORGANOV	4
2.3	PREDSTAVITEV ORGANIZACIJSKE TRANSPLANTACIJSKE DEJAVNOSTI V SLOVENIJI.....	4
2.3.1	Donorski program.....	5
2.3.2	Transplantacijski center	5
2.3.3	Projekt darovalec	6
2.4	ZAKONODAJA	6
2.4.1	Pravilniki	7
2.5	POZNAVANJE TRANSPLANTACIJSKE DEJAVNOSTI MED ŠTUDENTI ZDRAVSTVENE NEGE IN MED ZAPOSLENIMI V ZDRAVSTVU.....	8
2.5.1	Splošna populacija.....	9
2.5.2	Zaposleni v zdravstvu.....	9
2.5.3	Študenti zdravstvene nege	10
3	EMPIRIČNI DEL.....	12
3.1	NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA.....	12
3.2	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	12
3.3	RAZISKOVALNA METODOLOGIJA	13
3.3.1	Metode in tehnike zbiranja podatkov	13
3.3.2	Opis merskega instrumenta	13
3.3.3	Opis vzorca.....	14
3.3.4	Opis poteka raziskave in obdelave podatkov	15
3.4	REZULTATI	15
3.5	RAZPRAVA	22
4	ZAKLJUČEK	28
5	LITERATURA	30
6	PRILOGE	
6.1	INSTRUMENT	

KAZALO TABEL

Tabela 1: Opis vzorca.....	14
Tabela 2: Stališče do darovanja organov	16
Tabela 3: Zaupanje v sistem darovanja organov	16
Tabela 4: Razlogi za premalo število darovalcev	16
Tabela 5: Ocena lastnega znanja o transplantacijski dejavnosti.....	17
Tabela 6: Primerjava znanja med rednimi in izrednimi študenti.....	18
Tabela 7: Projekt darovalec	18
Tabela 8: Poznavanje projekta darovalec	19
Tabela 9: Mnenje o transplantaciji današnjega sveta	19
Tabela 10: Darovanje organov ob nenadni smrti	19
Tabela 11: Primerjava mnenj med rednimi in izrednimi študenti	20
Tabela 12: Vpliv izobrazbe glede odločanja o darovanju organov	20
Tabela 13: Ocenitev pridobljenega znanja o transplantacijski dejavnosti.....	21
Tabela 14: Mnenje ozaveščenosti študentov o transplantacijski dejavnosti	22

SEZNAM KRAJŠAV

FZAB	Fakulteta za zdravstvo Angele Boškin
RS	Republika Slovenija
ZOPDCT	Zakon o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja
ZKVČTC	Zakon o kakovosti in varnosti človeških tkiv in celic, namenjenih za zdravljenje
ZPPDČT	Zakon o pridobivanju in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja

1 UVOD

Razvoj medicine je skozi zgodovino dosegel velike napredke, a kljub temu še vedno ni možno pozdraviti vseh bolezni ali pomagati slehernemu pacientu. Znano je, da lahko pacientom z odpovedjo enega ali več organov pomagamo tako, da izvedemo transplantacijo organa od mrtvega ali v določenih primerih tudi živega darovalca (Kovačič, 2010, p. 1). Zdravljenje s presaditvijo je dokaj nova ter kompleksna metoda. Uporablja se organe oziroma dele človeškega telesa, ki so podarjeni z namenom pomagati sočloveku pri težko neozdravljivih boleznih. Poudarja se tudi pomembnost razvoja programa za pridobivanje le-teh, kar je samostojna dejavnost, ki pa zahteva ustrezno strokovno obravnavo (Svetina & Zupanič Slavec, 2016, p. 24). Zajc (2009) navaja, da je transplantacija potrebna, ko je pacientovo stanje tako ogroženo, da kljub zdravljenju organ propada ter ko so izčrpane vse ostale možnosti zdravljenja. Abouna (2008) in Castellana s sodelavci (2008) navajajo, da povpraševanje po presaditvi organov v zadnjem desetletju po vsem svetu hitro narašča zaradi vse večjega pojavljanja odpovedi vitalnih organov in izboljšanja uspešnosti presaditve organov.

Znanstveni, tehnološki in organizacijski napredek so prispevali k povečanju presaditev po svetu, vendar kljub temu še vedno ni dovolj donatorjev glede na število pacientov na čakalni listi (Ladin, 2016 cited Feito & Santos, 2017).

Zdravljenje s transplantacijo organov je izredno uspešno tudi v Sloveniji. Kažejo se zelo dobri rezultati, kljub temu pa je število opravljenih transplantacij organov še vedno premajhno glede na potrebe prebivalstva (Kovačič, 2010). Logar (2003, p. 148) navaja, da je tudi v Sloveniji javnost darovanju organov naklonjena. Posamezniki pa svojo namero za tako razmišljanje (posedovanje kartice darovalec) izrazijo v manjši meri.

Današnja razvitost medicine in usposobljenosti zdravstvenega osebja sta izredno dobri – danes je presajanje organov v svetu in v Sloveniji na splošno sprejeta oblika zdravljenja. Problem nastane, ker je premalo potencialnih darovalcev in so zato posledično dolge čakalne dobe, veliko pacientov tudi umre, še preden dobijo ustrezen organ. Medijsko

oglaševanje nameni veliko pozornosti drugačnim temam, kot so droge, škodljivi vplivi kajenja ... Pomembna je informiranost ljudi o darovanju organov po smrti, saj se lahko s tem reši zdravje in hkrati življenja več ljudi (Kovačič, 2010, p. 2).

V diplomskem delu bo predstavljena zgodovina transplantacije, njeni začetki in razvoj. Opisana bo mreža transplantacijske organizacije, njen potek in delovanje. Predstavljeni bodo rezultati raziskave, ki smo jo izvedli med študenti zdravstvene nege na FZAB, s katero bo ugotovljen nivo poznavanja in stališča do transplantacijske dejavnosti.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 RAZVOJ IN ZGODOVINA TRANSPLANTACIJE

Svetovna transplantacijska dejavnost se je razvijala počasi. Prva presajena ledvica psa na njegov vrat je bila leta 1902, takrat je na tem področju deloval zdravnik Emerich Ullmann iz Dunaja. Kasneje je bilo več neuspešnih poskusov presajanja živalskih ledvic na človeka (Ferrer, et al., 2007, p. 198). Do leta 1954 so bili vsi poskusi neuspešni ali pa je bilo delovanje organov le kratkoročno. Prva uspešna presaditev ledvice živega darovalca je bila narejena na enojajčnem dvojčku leta 1954. Opravi jo je Joseph Murray, kateri je opravi tudi prvo uspešno presaditev ledvice umrlega darovalca leta 1962. Leto kasneje pa je uspešno presaditev jeter umrlega darovalca opravi Thomas Starzl. Istega leta je James Hardy opravi prvo transplantacijo pljuč. Leta 1966 je Richard Lillehei opravi prvo transplantacijo trebušne slinavke. Prva uspešno izvedena presaditev srca pa je bila leta 1967 izvedena pod vodstvom Christiana Bernarda (Cochran, et al., 2012, p. 7).

V Sloveniji se je začela razvijati transplantacijska dejavnost v Univerzitetnem kliničnem centru v Ljubljani. Leta 1969 je bil ustanovljen laboratorij za ugotavljanje skladnosti tkiv (Slovenija Transplant, n. d.). Prva presaditev organa v Sloveniji je bila leta 1970, opravi je bila presaditev od živega darovalca. Prvo presaditev srca v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji je opravi profesor Mirko Košak leta 1986. V Sloveniji je bila leta 1993 medijsko odmevna prva presaditev srca, ki jo je opravi zdravnik Tone Gabrijelčič (Zupanič Slavec, 2008 cited in Pušnik, 2012, p. 7). Leta 1995 so bila presajena prva jetra mrtvega darovalca, 2003 pa se je izvedla presaditev prvih pljuč (Avsec, et al., 2016 cited in Ratkoviča, 2017, p. 6). Pomemben mejnik v zgodovini transplantacijske dejavnosti je leto 1985, ko je Slovenija sprejela Zakon o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa v zdravstvene namene, leto kasneje pa je začel veljati pravilnik o natančnejših pogojih za izvajanje odvzema in presaditve delov človeškega telesa (Blejc, 2009 cited in Kovačič, 2010, p. 6). Področje transplantacijske dejavnosti ureja Zakon o pridobivanju in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja (Zakon o pridobivanju in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja (ZPPDČT), 2015).

2.2 DAROVANJE ORGANOV

»Transplantacija je postopek, pri katerem gre za prenos živih celic, tkiv in organov enega osebk na drugemu osebk, da bi se vzpostavila izpadla funkcija« (Avsec Letonja, 2003a cited in Podričnik, 2013, p. 10). Pri transplantaciji se potrebuje za zdravljenje darovana tkiva in organe. Delimo jo v dve skupini, ki sta: zdravljenje, katero se opravi z deli živega darovalca in zdravljenje, katerega se opravi z deli telesa mrtvega darovalca (Vončina, 2003 cited in Podričnik, 2013, p. 11).

Zdravljenje z deli živega darovalca: posameznik lahko daruje tiste dele človeškega telesa, ki jih telo lahko pogreša ali se obnovijo. Darovanje organov za čas življenja je z zakonom omejeno, prav tako vsak primer darovanja obravnava Etična komisija za presaditve. Transplantacija organov mrtvega darovalca se začne takoj po smrti posameznika, ko so izpolnjeni vsi pogoji za odvzem tkiv in organov. Način ugotavljanja smrti je natančno predpisan v posebnem pravilniku (Pravilnik o medicinskih merilih, načinu in postopku ugotavljanja možganske smrti ter sestavi komisije za ugotavljanje možganske smrti), ki ga določa Zakon o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja, s komisijo specialistov (Vončina, 2003 cited in Podričnik, 2013, p. 11; Slovenija Transplant, n. d).

2.3 PREDSTAVITEV ORGANIZACIJSKE TRANSPLANTACIJSKE DEJAVNOSTI V SLOVENIJI

Za uspešno opravljanje transplantacijske dejavnosti je nujno potrebna strokovna organizacija in povezovanje na nacionalnem in mednarodnem nivoju. Slovenija transplant je osrednja inštitucija, katere naloga je povezovanje donorskih centrov s transplantacijskim centrom. Nacionalna transplantacijska mreža sestoji iz donorskih centrov, transplantacijskega centra, centra za tipizacijo tkiv, Evrotransplant in osrednje povezovalne ustanove Slovenija-transplant. Namenjena je vsem slovenskim državljanom, ki potrebujejo zdravljenje s presajanjem. Vsem pacientom, ki potrebujejo zdravljenje s presaditvijo, nacionalna transplantacijska mreža zagotavlja pravočasno

vklučitev na čakalno listo. Za zadostno pridobivanje organov in tkiv za presajanje morajo pri tem sodelovati vse bolnišnice v Sloveniji (Slovenija Transplant, n. d.).

2.3.1 Donorski program

Poleg Univerzitetnega kliničnega centra Ljubljana je v program vključenih še 9 donorskih centrov. To so splošne bolnišnice, ki imajo znanje in primerno osebje ter pripomočke, da sprejemajo paciente s poškodbami možganov (ustrezno opremljene oddelke za intenzivno terapijo, operacijski blok ter strokovno usposobljeno osebje), kjer v vsakem donorskem centru deluje bolnišnični transplantacijski koordinator, ki pa skrbi za spodbudo donorskega programa in koordinacijo na nivoju bolnišnic ter za povezovanje z ostalimi sodelujočimi centri preko Slovenija-transplanta (Slovenija Transplant, n. d.).

V donorskem centru izvajajo naslednje dejavnosti (Slovenija Transplant, n. d.):

- odkrivajo potencialno mrtve darovalce, izvajajo diagnostiko, primernost organov in tkiv za odvzem ter presaditev,;
- seznanitev pokojnikovih sorodnikov z nameravanim odvzemom, ohranjanje delovanja organov v intenzivni terapiji in med samim odvzemom;
- sodelovanje pri odvzemu tkiv ali organov, ki jih izvajajo slovenske in tuje kirurške ekipe.

2.3.2 Transplantacijski center

Glavno nalogo opravljanja te dejavnosti ima Univerzitetni klinični center v Ljubljani, kjer imajo sistem razporejanja organov, da zagotavlja enako dostopnost vsem državljanom RS do zdravljenja s presajanjem organov. Program trenutno obsega presaditev ledvic, srca, jeter in pljuč (Slovenija Transplant, n. d.).

Naloge transplantacijskega centra so (Slovenija Transplant, n. d.):

- priprava prejemnikov za uvrstitev na čakalni spisek presajanje organov in spremljanje po transplantaciji;

- število opravljenih presaditev organov je odvisno od števila razpoložljivih organov, primernih za presaditev, in od števila pacientov na čakalnem seznamu za presaditev organov;
- presajanje kostnega mozga se izvaja samo v Univerzitetnem kliničnem centru v Ljubljani, medtem pa se presajanje tkiv mrtvih darovalcev izvaja tudi v večjih bolnišnicah po Sloveniji.

2.3.3 Projekt darovalec

Projekt darovalec je zapis o opredelitvi za darovanje organov in tkiv po smrti za namen zdravljenja. Projekt se je začel leta 2004 v sodelovanju z Ministrstvom za zdravje RS za zdravje, Zavodom za zdravstveno zavarovanje Slovenije in Slovenija-transplantom, ki sprejema izjave o darovanju po smrti. Cilj projekta je državljanom RS ponuditi možnost, da se v času življenja odločijo za darovanje po svoji smrti (Avsec Letonja, 2006 cited in Vidrih, 2011, p. 11).

2.4 ZAKONODAJA

Transplantacijska dejavnost deluje na podlagi Zakona o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja (Zakon o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja (ZOPDCT), 2000), ki je bil sprejet s strani slovenskega zakonodajalca. Ob nastajanju slovenskih zakonov so se strokovnjaki ozirali na mednarodne vire, ki določajo temeljna načela transplantacijske dejavnosti. V Sloveniji se je razvila transplantacijska mreža, ki deluje skladno in pravno na tem področju (Avsec Letonja, 2008 cited in Pušnik, 2012; Podričnik, 2013).

Temeljna načela transplantacijske dejavnosti, ki izhajajo iz ZOPDCT 2000, so (Avsec Letonja, 2008 cited in Pušnik, 2012, pp. 27–28):

- načelo spoštovanja dostojanstva umrle osebe;
- osebne pravice;
- načelo pravičnosti;
- načelo neodplačanosti;
- načelo anonimnosti;

- načelo o posebnem varstvu mladoletnikov in drugih poslovno nesposobnih oseb.

V Strasbourgu so 24. januarja 2002 države članice Sveta Evrope podpisale dodatni protokol o presaditvi človeških organov in tkiv h konvenciji o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino. Leta 2005 je bil podpisan tudi v RS. Govori o transplantaciji človeških organov v namene zdravljenja in o uporabi krvotvornih matičnih celic (Podričnik, 2013, p. 26).

V RS je bil Zakon o kakovosti in varnosti človeških tkiv in celic, namenjenih za zdravljenje (Zakon o kakovosti in varnosti človeških tkiv in celic, namenjenih za zdravljenje (ZKVČTC), 2007). Sprejet je bil z namenom, da se v RS zagotavlja visoka stopnja varovanja zdravja ljudi pri uporabi tkiv in celic. ZKVČTC (2007) je poleg ZOPDCT (2000) najpomembnejši Zakon na področju transplantacije (Podričnik, 2013, p. 26).

2.4.1 Pravilniki

Obstajajo pa tudi pravilniki, ki se nanašajo na transplantacijsko dejavnost oziroma darovanje organov. Ti pravilniki so (Avsec Letonja & Vončina, 2003 cited in Koštomaj & Sajovic, 2014, p. 16):

- Pravilnik o medicinskih merilih, načinu in postopku ugotavljanja možganske smrti;
- Pravilnik o načinu varstva osebnih podatkov dajalcev in prejemnikov delov človeškega telesa zaradi zdravljenja;
- Pravilnik o sestavi, načinu imenovanja in pravilih za delovanje Etične komisije za presaditve;
- Pravilnik o načinu shranjevanja in prevoza delov človeškega telesa, namenjenih za presaditev;
- Pravilnik o načinu vodenja čakalnih seznamov ter imunogenetska in medicinska merila za določitev vrstnega reda in izbiri prejemnika delov človeškega telesa;
- Pravilnik o načinu vodenja evidenc opravljenih odvzemov in presaditev delov človeškega telesa;

- Pravilnik o opremi in sredstvih za dajanje prve pomoči, usposabljanju in preizkusih iz prve pomoči ter zdravniških pregledih reševalcev iz vode;
- Pravilnik o postopku obveščanja o smrti oseb, ki pridejo v poštev kot dajalci delov človeškega telesa zaradi presaditve;
- Pravilnik o načinu povezovanja s sorodnimi tujimi in mednarodnimi organizacijami in izmenjavi delov človeškega telesa z drugimi državami;
- Pravilnik o načinu delovanja in pogojih za razvoj nacionalnega programa zdravljenja s presaditvijo krvotvornih matičnih celic in načinu delovanja registra nesorodnih dajalcev krvotvornih matičnih celic;
- Pravilnik o postopkih zbiranja, shranjevanja in uporabe krvotvornih matičnih celic;
- Pravilnik o dopolnitvah pravilnika o higieni živil.

»Na podlagi 11. člena Zakona o pridobivanju in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja, je bil 5. junija 2017 sprejet novi Pravilnik o opredelitvi v zvezi z darovanjem delov človeškega telesa, ki pri sprejemu izjav o opredelitvi prinaša nekatere novosti. Pravilnik je nadomestil do sedaj veljavna Navodila o postopkih in dejavnostih na področju pridobivanja darovalcev delov človeškega telesa zaradi presaditve 2003« (Rdeči križ Slovenije, 2008).

2.5 POZNAVANJE TRANSPLANTACIJSKE DEJAVNOSTI MED ŠTUDENTI ZDRAVSTVENE NEGE IN MED ZAPOSLENIMI V ZDRAVSTVU

Z darovanjem organa po smrti lahko drugemu človeku povrnemo zdravje ali celo ohranimo življenje. Opredelitev za darovanje organov in tkiv je najvišja oblika etične zavesti posameznika in najvišja oblika solidarnosti s sočlovekom. Z opredelitvijo za darovanje v času življenja lahko posameznik postane darovalec organov in tkiv po smrti (Rdeči Križ Slovenije, 2014 cited in Koštomaj & Sajovic, 2014, p. 69).

2.5.1 Splošna populacija

Raziskave med splošno populacijo so pokazale, da kronične bolezni povzročajo izgubo funkcije organov in so postale glavni vzrok za obolevnost in umrljivost. Transplantacija ponuja večjo stopnjo preživetja ter boljšo kakovost življenja, vendar pa je mehiška raziskava (Camarena-Reynoso, et al., 2016) pokazala, da je donacija organov zelo visoka. Rezultati te raziskave so pokazali, da so bili anketiranci pripravljeni darovati svoje organe v času življenja v 82 %, po smrti pa v 61,5 %. Razlogi za donacije organov so bili: rešiti življenje v 63 %, pomoč drugim v 28,6 % in empatija v 7,1 %. Negativni vzroki so bili: osebna prepričanja 35,6 %, strah 23,7 %, neznanje oziroma nepoznavanje prejemnika organov v 18,5 % (Camarena-Reynoso, et al., 2016, p. 557). Ahmad, et al. (2009) navaja, da je v Pakistanu, kjer je bilo anketiranih 318 odraslih oseb, bilo 198 oseb pripravljeno darovati svoje organe, kar je 62,3 %. Vera, spol, starost in zakonski stan pri tem niso imeli statistično pomembnega vpliva na rezultate raziskave.

Raziskave, ki skušajo ugotoviti, katere spremenljivke vplivajo na pripravljenost posameznika za darovanje organov, so: demografske spremenljivke, informiranost in znanje, altruizem in empatija, verska prepričanja, strah pred smrtjo, zaupanje medicini (Logar, 2003 cited in Prelesnik, 2012, p. 23).

2.5.2 Zaposleni v zdravstvu

V Splošni bolnišnici Celje je Kovačič (2010) prišla do ugotovitve, da po rezultatih ankete 89 % anketiranih medicinskih sester in tehnikov zdravstvene nege o darovanju organov ve premalo. Največ znanja o transplantacijski dejavnosti so pridobili na delovnem mestu, in sicer 22,5 %, iz strokovne literature, v času šolanja 18,6 %, iz javnih medijev 17,5 %, interneta 10,7 % in strokovnih seminarjev 9 %.

Zampieron, et al. (2010) & Garcia, et al. (2008) poudarita, da lahko dober odnos zdravstvenih delavcev do darovanja organov pozitivno vpliva na odločitve potencialnih darovalcev. S povečanjem znanja zdravstvenih delavcev o presaditvi organov se povečajo tudi pogoji za razširjanje informacij in izobraževanje populacije. Kovačič (2010) je mnenja, da je potrebno dvigniti raven izobraževanja zdravstvenih delavcev

glede transplantacijske dejavnosti in donorskega programa. Predvsem jih je potrebno izobraziti o pomenu darovanja organov in načinu podajanja informacij svojcem.

Glavni rezultati raziskave v Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske kažejo, da imajo medicinske sestre premalo znanja o darovanju organov, kar je posledica premalo namenjenega čas izobraževanja v okviru osnovnega učnega programa. Z izpopolnjenimi izobraževalnimi načrti bi se lahko doseglo boljšo komunikacijo med zdravstvenim osebjem in potencialnimi darovalci ter njihovimi svojci (McGlade, et al., 2014, p. 5).

2.5.3 Študenti zdravstvene nege

V raziskavi, ki je potekala na Medicinski Univerzi v Varšavi na Poljskem, je bilo ugotovljeno, da lahko mnenja bodočih zdravstvenih delavcev vplivajo na število presaditve organov. Ustrezno anketiranih je bilo 793 anketirancev, od katerih je 69 % podprlo darovanje in presaditev organov, 25 % je bilo neopredeljenih ter 6% je bilo proti darovanju in presaditvi organov. Sklep raziskave je pokazal, da so potrebne izboljšave usposabljanja in znanja med študenti zdravstvene nege na Poljskem, ker lahko s tem vplivajo na odnos družbe do darovanja organov (Gotlib, et al., 2015).

Na svetu več kot 20 % pacientov, ki so na čakalnih listah za transplantacijo, umre zaradi pomanjkanja darovalcev. Tako kot v mnogih delih sveta, prihaja do pomanjkanja organov za presaditev tudi v Hong Kongu. Raziskava je pokazala, da imajo anketirani študenti zdravstvene nege v Hong Kongu premalo znanja o transplantacijski dejavnosti. Vsi anketiranci so imeli pozitiven odnos do darovanja organov, ne glede na letnik študija, vendar pa je le 23 % anketirancev podpisalo kartico darovalca.

Glede na rezultate raziskave so ugotovili velik vpliv kitajske kulture na darovanje organov. Ugotovili so tudi, da bi bilo potrebno v prihodnje vključiti večjo informiranost o transplantacijski dejavnosti v učne načrte ter izobraževalne tečaje z vidika darovanja organov (Chung, et al., 2008).

Kar 75 % anketiranih študentov zdravstvene nege v Iranu ima pozitiven odnos do darovanja, vendar pa jih 57 % ni imelo dovolj informacij o možganski smrti. Glavni

dejavnik za neuspešne postopke darovanja organov pa je nerazumevanje koncepta možganske smrti (Abbasi Dolatabadi, et al., 2010, p. 111).

Raziskava, ki je potekala med študenti zdravstvene nege v Indiji, je pokazala, da ima 66,7 % udeležencev zadostno znanje o transplantaciji organov (Badamath, et al., 2016). Medtem je raziskava v Turčiji, ki je bila izvedena na 304 študentih zdravstvene nege, pokazala, da je imela več kot polovica anketirancev predhodno znanje o darovanju organov. Večina je pridobila primarno znanje v šoli, v času izobraževanja. Ugotovitve kažejo, da je za dodatno znanje zelo pomembno izvajanje učnih tečajev in seminarjev (Cebeci, et al., 2015).

Labernik (2015) je v okviru svojega diplomskega dela prikazala, da bi bila pomembna boljša ozaveščenost študentov zdravstvene nege o pomenu posmrtnega darovanja organov in tkiv ter večji poudarki v času izobraževanja glede same transplantacijske dejavnosti in darovanja organov. Bylykbashi (2017) navaja, da je pomembno proučevanje znanja in stališč zdravstvenih delavcev zaradi vzgojno-izobraževalne vloge tako v domačem okolju, kot tudi v profesionalnem. Z našim razmišljanjem in mnenjem vplivamo na ljudi, ki nas obdajajo. Zelo pomembno je zavedanje širjenja naših informacij, saj jih jemljejo kot vredne zaupanja.

Vsaka raziskava je po svoje napredek v analiziranju te teme, ki postaja iz dneva v dan bolj problematična (Kovačič, 2010, p. 118).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA

Namen diplomskega dela je raziskati poznavanje transplantacijske dejavnosti med študenti študijskega programa Zdravstvena nega – visokošolski študijski program na FZAB.

Postavili smo si naslednje cilje:

C1: Predstaviti transplantacijo in njen namen.

C2: Ugotoviti, kakšen odnos imajo študentje zdravstvene nege na FZAB do transplantacijske dejavnosti.

C3: Ugotoviti pridobljeno znanje študentov FZAB na področju transplantacijske dejavnosti in darovanja organov.

C4: Izvedeti, kakšno je poznavanje transplantacijske dejavnosti glede na demografske podatke študentov FZAB.

3.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Postavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kakšen odnos in stališča imajo študenti zdravstvene nege na FZAB do transplantacijske dejavnosti?

2. Kakšna je pripravljenost za posmrtno darovanje organov med študenti zdravstvene nege na FZAB?

3. Koliko so študenti zdravstvene nege na FZAB seznanjeni o transplantacijski dejavnosti?

4. Kako se pridobljeno poznavanje transplantacijske dejavnosti razlikuje glede na demografske podatke (oblika študija)?

3.3 RAZISKOVALNA METODOLOGIJA

3.3.1 Metode in tehnike zbiranja podatkov

Uporabljena je bila kvantitativna metoda zbiranja podatkov s strukturiranim anonimnim vprašalnikom. Pregledali smo domačo in tujo strokovno ter znanstveno literaturo. Vsebino smo poiskali s pomočjo podatkovnih baz Cinahl, Medline, Cochrane Library in PubMed. Za iskanje knjižne slovenske in tuje literature so nam bili v pomoč naslednji iskalniki: COBISS, Metaiskalnik in Google Učenjak. Pri vsebinskem katalogu smo za ključne besede pri iskanju literature v slovenskem jeziku uporabili naslednje besedne zveze: »transplantacija, zdravstvena nega, darovanje organov, študentje, slo-transplantat«. Pri iskanju literature v angleškem jeziku smo za iskanje uporabili naslednje besedne zveze: »transplantation, nursing care, organ donation, student, slo transplantation«. Članke in knjige smo poiskali tudi v knjižnici FZAB Zdravstvene fakultete v Ljubljani, na Medicinski fakulteti v Ljubljani in v Narodno Univerzitetni knjižnici. Uporabljena literatura in viri, razen izjemoma, niso starejši od 10 let. V diplomskem delu smo kot instrumentarij raziskovanja uporabili vprašalnik, ki je namenjen študentom FZAB.

3.3.2 Opis merskega instrumenta

Za izvedbo raziskave smo na podlagi teoretičnih izhodišč naredili strukturiran elektronski vprašalnik. Vprašalnik je sestavljen iz dveh sklopov. V prvem sklopu so 4 vprašanja zaprtega tipa ter 1 odprtega tipa, s katerimi so predstavljeni demografski podatki anketirancev. V drugem sklopu je 9 vprašanj zaprtega tipa in dve vprašanji 10-stopenjske merske lestvice, ki se nanašajo na poznavanje transplantacijske dejavnosti anketirancev. Vprašalnik smo naredili na podlagi pregleda literature (Kovačič, 2010; Pušnik, 2012; Labernik, 2015). Elektronski vprašalnik smo izdelali s pomočjo spletnega programa EnKlikAnketa in poslali na elektronske naslove študentov. Vprašalnik je bil anonimen in izveden izključno za izdelavo diplomskega dela. Pred začetkom raziskave smo vprašalnik testirali s pomočjo sošolcev, ki smo jih prosili, da podajo svoje mnenje glede prednosti in slabosti vprašalnika. Izračunan je bil Chronbach koeficient alfa na

podlagi vprašanj, ki vsebujejo mersko lestvico. Rezultat Chronbach koeficient alfa je 0,904, kar na podlagi literature pomeni odlično zanesljivost vzorca (Cencič, 2009).

3.3.3 Opis vzorca

Vzorec je nenaključen in namenski, vključuje redno in izredno vpisane študente zdravstvene nege vseh treh letnikov FZAB. Poslanih je bilo 263 elektronskih vprašalnikov, vrnjenih pa je bilo 119, od tega pa je bilo popolno izpolnjenih 99. Realizacija vzorca znaša 37,6 %.

Iz tabele 1 je razvidno, da je v raziskavi sodelovalo 16 (16,2 %) moških in 83 (83,8 %) žensk. Večina anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB (65) je bilo starih med 19 in 21 let. Kar 76,8 % anketirancev je bilo rednih študentov. Od skupno 99 anketirancev jih je 15 zaposlenih v zdravstvu.

Tabela 1: Opis vzorca

Vzorec anketiranih	f	n= 99 %
Spol		
Ženski	83	83,8
Moški	16	16,2
Starost		
18	6	6,1
19	23	23,2
20	23	23,2
21	19	19,2
22	5	5,1
23	7	7,1
24	5	5,1
30	1	1
31	3	3
34	3	3
40	2	2
42	2	2
Letnik in oblika študija		
1. letnik redni	51	51,5
1. letnik izredni	12	12,1
2. letnik redni	9	9,1
2. letnik izredni	5	5,1
3. letnik redni	16	16,2
3. letnik izredni	6	6,1
Zaposleni v zdravstvu		
Da	15	15,2

		n=99
Vzorec anketiranih	f	%
Ne	84	84,8

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

3.3.4 Opis poteka raziskave in obdelave podatkov

Raziskava je bila odobrena po soglasju za izvedbo raziskave Komisije za znanstveno-raziskovalno in razvojno dejavnost na FZAB. Vprašalnik je bil izdelan preko spletnega programa EnKlikAnketa in je bil posredovan na elektronske naslove študentov FZAB. Zbiranje podatkov je potekalo od 13. 11. 2017 do 30. 11. 2017. Glede na dolžino vprašalnika anketiranci niso porabili veliko časa, saj smo v spletnem programu EnKlikAnketa dobili podatek o času izpolnjevanja anket, ki je trajal povprečno 1 minuto in 30 sekund. Anonimnost je zagotovljena in predstavljena v uvodu vprašalnika.

Pridobljene podatke smo analizirali s programom SPSS 24.0, rezultate pa predstavili s pomočjo tabel.

Pri posameznem sklopu je za pripadajoče dejavnike izračunana povprečna vrednost (PV), standardni odklon (SO) in modus (Mo). Primerjava o poznavanju transplantacijske dejavnosti med rednimi in izrednimi študenti vseh letnikov je bila izračunana na podlagi t-testa za neodvisne vzorce. P-vrednost $< 0,05$ je pomenila statistično pomembnost.

3.4 REZULTATI

Rezultati so predstavljeni po vprašanjih iz vprašalnika. Glede na raziskovalna vprašanja, ki smo jih zastavili v diplomskem delu, bomo v nadaljevanju podrobneje prikazali rezultate.

Iz tabele 2 je razvidno, da 86 anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB (86,9 %) podpira darovanje organov, 2 študenta (2 %) sta proti darovanju organov, ostalih 11 študentov (11,1 %) pa je glede darovanja organov neopredeljenih, kar pomeni, da darovanja niti ne podpirajo niti darovanju organov ne nasprotujejo.

Tabela 2: Stališče do darovanja organov

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Podpiram darovanje	86	86,9
Sem neopredeljen/a	11	11,1
Sem proti	2	2,0

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 3 je razvidno, da kar 50 (50,5 %) od skupno 99 anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB še ni razmišljalo, ali zaupa v sistem darovanja organov. 44 (44,4 %) študentov je obkrožilo, da zaupa v sistem darovanja organov. Majhen odstotek študentov 5 (5,1 %) pa ne zaupa sistemu darovanja organov.

Tabela 3: Zaupanje v sistem darovanja organov

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Da	44	44,4
Ne	5	5,1
O tem še nisem razmišljal/a	50	50,5

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 4 je razvidno, da 32 anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB (32,3 %) meni, da je razlog premajhnega darovanja organov predvsem premajhna informiranost prebivalstva. 25 študentov (25,3 %) je kot razlog majhnega števila darovalcev organov navedlo strah in neugodje, prav tako 25 študentov (25,3 %) meni, da je razlog premajhnega darovanja organov tudi strah darovalcev pred zlorabo. 13 študentov (13,1 %) misli da se za darovanje organov prebivalstvo ne odloča zaradi nerazmišljanja o smrti, 3 študenti (3 %) pa kot razlog premajhnega števila darovalcev navajajo verske razloge. 1 študent (1 %) pa se med ponujenimi razlogi ni opredelil in meni, da je razlog premajhnega števila darovalcev kje drugje.

Tabela 4: Razlogi za premalo število darovalcev

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Strah, neugodje	25	25,3
Verski razlogi	3	3,0
Premajhna informiranost prebivalstva	32	32,3

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Strah pred zlorabo	25	25,3
Nerazmišljanje o smrti	13	13,1
Drugo	1	1,0

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 5 je razvidno, da si kar 83 študentov zdravstvene nege FZAB (83,8 %) želi pridobiti več znanja o transplantacijski dejavnosti, saj menijo, da ga imajo premalo. 13 študentov (13,1 %) meni, da imajo dovolj znanja o tej temi, 2 študenta (2,0 %) sta navedla, da imata premalo znanja o transplantacijski dejavnosti, da pa ju ne zanima izobraževanje v tej smeri. 1 študent (1,0 %) meni, da ima veliko znanja na področju transplantacijske dejavnosti.

Tabela 5: Ocena lastnega znanja o transplantacijski dejavnosti

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Veliko znanja	1	1,0
Dovolj znanja	13	13,1
Premalo, želim si več znanja	83	83,8
Premalo, me ne zanima	2	2,0

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 6 je razvidna primerjava v ocenjevanju lastnega znanja o transplantacijski dejavnosti med rednimi in izrednimi študenti zdravstvene nege FZAB. Od skupaj 99 anketiranih študentov je 76 rednih študentov, kateri so v veliki večini. Od teh jih je kar 64 (84,2 %) mnenja, da imajo premalo znanja o transplantacijski dejavnosti ter se želijo nadaljnje izpopolnjevati na tem področju, 11 (14,5 %) jih meni, da imajo dovolj pridobljenega znanja na tem področju, ter 1 (1,3 %) meni, da ima veliko znanja s področja transplantacijske dejavnosti. Nihče izmed redno vpisanih študentov se ni odločil označiti, da ima premalo znanja, pa vendar so zapisali, da jih izpopolnjevanje na tem področju ne zanima. Od 23 izrednih študentov pa jih kar 19 (82,6 %) meni, da imajo premalo znanja ter se želijo nadaljnje izpopolnjevati na tem področju, 2 (8,7 %) menita, da imata dovolj znanja s tega področja, prav tako sta 2 (8,7 %) mnenja, da imata premalo znanja s področja transplantacijske dejavnosti, da pa ju nadaljnje izobraževanje na tem področju ne zanima. Pri izredno vpisanih študentih se nihče ni odločil označiti, da ima veliko znanja o transplantacijski dejavnosti. Z analizo raziskave smo ugotovili,

da glede ocene lastnega znanja transplantacijske dejavnosti med rednimi in izrednimi študenti ne obstaja statistično značilna pomembna razlika ($p = 0,061$).

Tabela 6: Primerjava znanja med rednimi in izrednimi študenti

	n = 99	
Vzorec anketiranih	f (%)	f (%)
Način študija	Redni	Izredni
Veliko znanja	1 (1,3 %)	0 (0,0 %)
Dovolj znanja	11 (14,5 %)	2 (8,7 %)
Premalo, želim si več znanja	64 (84,2 %)	19 (82,6 %)
Premalo, me ne zanima	0 (0,0 %)	2 (8,7 %)
f	76	23
p = 0,061		

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek, p = mejna statistično pomembna vrednost pri 0,05 ali manj

Iz tabele 7 je razvidno, da velika večina 71 (71,7 %) anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB ne pozna projekta darovalec, le 28 (28,3 %) anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB pa je z njim seznanjena oziroma je zanj že slišala.

Tabela 7: Projekt darovalec

	n = 99	
Vzorec anketiranih	f	%
Da	28	28,3
Ne	71	71,7

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 8 je razvidno, da so se anketirani študenti zdravstvene nege FZAB, kateri so na vprašanje, ali poznajo projekt darovalec (28), odgovorili z »da«, so se z njim v večini (15, 53,6 %) seznanili preko javnih medijev. Nekaj jih je izvedelo tudi preko prijateljev (6, 21,4 %) in strokovne literature (6, 21,4 %). Najmanj, le eden (3,6 %) izmed anketiranih, pa je o njem izvedel na FZAB.

Tabela 8: Poznavanje projekta darovalec

		n = 28
Vzorec anketiranih	f	%
Javni mediji	15	53,6
Znanci, prijatelji	6	21,4
Strokovna literatura	6	21,4
FZAB	1	3,6

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 9 je razvidno mnenje kar 96 (97,0 %) anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB, da je transplantacija pomembna tema v današnjem svetu, od tega se 2 (2,0 %) anketirana ne moreta opredeliti, 1 (1,0 %) pa meni, da ta tema v današnjem času ni pomembna.

Tabela 9: Mnenje o transplantaciji današnjega sveta

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Da	96	97,0
Ne	1	1,0
Ne vem	2	2,0

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 10 je razvidno, da je od 99 anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB kar 75 (75,8 %) anketiranih pripravljenih darovati organe v primeru nenadni smrti, le 9 (9,1 %) jih ne želi darovati organov in 15 (15,2 %) anketiranih o tem še ni razmišljalo.

Tabela 10: Darovanje organov ob nenadni smrti

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Da	75	75,8
Ne	9	9,1
O tem še nisem razmišljal/a	15	15,2

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 11 je razvidna primerjava med rednimi in izrednimi študenti zdravstvene nege FZAB v mnenju, ali bi bili v primeru nenadne smrti pripravljeni darovati svoje organe. Od skupno 99 anketiranih študentov jih je kar 76 redno vpisanih v študij zdravstvene nege, od tega se jih 59 (77,7 %) z zastavljenim vprašanjem, ali bi darovali organe v

primeru nenadne smrti, strinja oziroma bi darovali organe, 8 (10,5 %) anketiranih v primeru nenadne smrti ne bi darovalo svojih organov in 9 (11,8 %) jih o tem še ni razmišljalo. 23 (23,3 %) izrednih študentov pa je na vprašanje, ali bi bili v primeru nenadne smrti pripravljeni darovati svoje organe, odgovorilo v 69,6 % pritrdilno, 1 (4,3 %) svojih organov v primeru nenadne smrti ne bi daroval, 6 (26,1 %) pa jih o tem še ni razmišljalo. Z analizo raziskave smo ugotovili, da v mnenju glede darovanja organov v primeru nenadne smrti med rednimi in izrednimi študenti ne obstaja statistično pomembne razlike ($p = 0,196$).

Tabela 11: Primerjava mnenj med rednimi in izrednimi študenti

Trditev		Da	Ne	O tem še nisem razmišljal/a	f	p
Ali bi v primeru nenadne smrti bili pripravljeni darovati svoje organe	Redni	59 77,7 %	8 10,5 %	9 11,8 %	76	0,196
	Izredni	16 69,6 %	1 4,3 %	6 26,1 %	23	
n=99		75 (75,8 %)	9 (9,1 %)	15 (15,1 %)	99	

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek, p = mejna statistično pomembna vrednost pri 0,05 ali manj

Iz tabele 12 je razvidno, da so anketirani študentje zdravstvene nege FZAB v kar 72,7 % mnenja, da ima zdravstvena izobrazba velik vpliv glede odločanja o darovanju organov, 14 (14,1 %) študentov se ni moglo opredeliti oziroma ne vedo, kako bi se, kar 13 (13,1 %) pa jih je mnenja, da zdravstvena izobrazba ni pomembna.

Tabela 12: Vpliv izobrazbe glede odločanja o darovanju organov

		n = 99
Vzorec anketiranih	f	%
Da	72	72.7
Ne	13	13.1
Ne vem	14	14.1

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek

Iz tabele 13 je razvidno, da so se anketirani študentje zdravstvene nege FZAB zelo kritično ocenili glede znanja, ki so ga pridobili v času šolanja o transplantacijski

dejavnosti. Od skupno 99 študentov se jih je kar 15 (15,2 %) odločilo oceniti z 1 (zelo malo znanja), prav tako 15 (15,2 %) jih je znanje o transplantacijski dejavnosti ,pridobljeno tekom študija, ocenilo z 2. 12 (12,1 %) anketirancev se je odločilo oceniti svoje pridobljeno znanje o transplantacijski dejavnosti z 3, z oceno 4 se je ocenilo 10 (10,1 %) anketirancev. 9 (9,1 %) anketirancev pa se je odločilo svoje pridobljeno znanje oceniti s povprečno sredino 5. Največ, kar 27 (27,3 %) študentov, se je odločilo oceniti svoje pridobljeno znanje tekom študija o transplantacijski dejavnosti s 6. 4 (4,0 %) študenti so se odločili oceniti svoje znanje z 7, prav tako so se 4 (4,0 %) študentje ocenili z 8. 2 (2,0 %) študenta sta ocenila svoje pridobljeno znanje tekom študija o transplantacijski dejavnosti z 9, samo 1 (1,0 %) anketirani se je odločil oceniti svoje znanje o transplantacijski dejavnosti tekom študija z 10 (zelo veliko znanja).

Tabela 13: Ocenitev pridobljenega znanja o transplantacijski dejavnosti

n = 99	f	%	SO	PV
1 zelo malo znanja	15	15,2	2,272	5,163
2	15	15,2		
3	12	12,1		
4	10	10,1		
5	9	9,1		
6	27	27,3		
7	4	4,0		
8	4	4,0		
9	2	2,0		
10 zelo veliko znanja	1	1,0		
Mean	4,20			
Mediana	4			

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek, mediana: PV = povprečna vrednost,

SO = standardni odklon, Mean = aritmetična sredina-povprečje, Mediana = sredinska vrednost

Tabela 14 prikazuje mnenje anketiranih študentov zdravstvene nege FZAB na vprašanje, ali je bilo med študijem na FZAB narejenega dovolj za osveščenost študentov o transplantacijski dejavnosti. Pri tem je označilo oceno 1 (zelo malo znanja) kar 15 (15,2 %) študentov, oceno 2 kar 19 (19,2 %) študentov, oceno 3 je označilo 15 (15,2 %) študentov, z oceno 4 se je strinjalo 6 (6,1 %) študentov, s sredinsko oceno 5 se je strinjalo 10 (10,1 %) študentov. Največje število anketiranih študentov, kar 26 (26,3 %), pa se je odločilo oceniti z oceno 6.

Tabela 14: Mnenje ozaveščenosti študentov o transplantacijski dejavnosti

n = 99	f	%	SO	PV
1 zelo malo znanja	15	15,2	2,272	5,163
2	19	19,2		
3	15	15,2		
4	6	6,1		
5	10	10,1		
6	26	26,3		
7	3	3,0		
8	4	4,0		
9	1	1,0		
10 zelo veliko znanja	0	0,0		
Mediana	4			

Legenda: n: število anketirancev, f: frekvenca, %: odstotek mediana: PV = povprečna vrednost,

SO = standardni odklon, Mediana= sredinska vrednost

3.5 RAZPRAVA

Namen diplomskega dela je bil ugotoviti poznavanje transplantacijske dejavnosti med študenti FZAB in njihov odnos do te dejavnosti. Zanimalo nas je, koliko znanja so študentje FZAB pridobili tekom študija o transplantacijski dejavnosti in darovanju organov. Namen je bil izvedeti, kakšno je poznavanje transplantacijske dejavnosti glede na starost, obliko in letnik študija ter zaposlitveni status. Rezultate naše raziskave smo primerjali z že izvedenimi raziskavami v Sloveniji in tujini.

Na prvo raziskovalno vprašanje »Kakšen odnos in stališča imajo študenti FZAB do transplantacijske dejavnosti?« smo prejeli odgovore, da kar 86,9 % anketirancev podpira darovanje organov, 2 % sta proti darovanju organov, ostali anketiranci pa niso opredeljeni. V izvedeni raziskavi je bilo postavljeno tudi raziskovalno vprašanje »kakšna je pripravljenost za posmrtno darovanje organov med študenti FZAB«. Ugotovitve kažejo, da je kar 75,8 % anketirancev odgovorilo z »da«, 15,2 % anketirancev pa o tem še ni razmišljalo. Rezultati so pokazali visok delež anketirancev, ki so pripravljeni darovati organe po svoji smrti. Raziskava na Kitajskem (Gong, et al., 2017), ki je potekala med medicinskimi sestrami, je pokazala, da bi 33,4 % zaposlenih želelo darovati organe po svoji smrti, 39,9 % ni prepričanih o tem, ali bi organe darovali ali ne, 26,7 % pa se ne strinja z darovanjem organov po svoji smrti. S tem je ugotovljena zelo nizka pripravljenost posmrtnega darovanja organov na Kitajskem.

Labernik (2015) je izvedla raziskavo med študenti FZAB. Zanimalo jo je, če anketiranci razmišljajo, da bi postali darovalci organov in tkiv. Rezultati so pokazali, da je kar 30,5 % študentov odgovorilo z »da«, 39 % je odgovorilo z »ne«, 29,9 % se jih ni moglo opredeliti in 6 % jih ni želelo odgovarjati na to vprašanje. Glede na njeno in izvedeno raziskavo ugotovitve kažejo na to, da je v naši raziskavi večji delež študentov pripravljenih darovati organe.

V diplomskem delu smo želeli ugotoviti, ali so študenti FZAB seznanjeni o transplantacijski dejavnosti. Z raziskavo smo ugotovili, da ima samo 1 % anketiranih študentov FZAB veliko znanja o transplantacijski dejavnosti, 13,1 % jih ima dovolj znanja, kar 83,8 % študentov pa meni, da imajo premalo znanja ter ga želijo nadgraditi. 2 % anketiranih študentov pa navajata nezanimanje za področje transplantacijske dejavnosti. Ibrahim in Randhawa (2017) v svoji raziskavi, ki je bila izvedena med študenti zdravstvene nege v Nigeriji, ugotovita, da ima znanje in ozaveščenost o darovanju organov večina anketirancev, 76,7 %. Tudi Ghavidel in sodelavci (2018) navajajo, da raziskava na Univerzi v Iranu, kjer je bilo anketiranih 400 študentov medicine, kaže na visoko stopnjo razumevanja in odnosa do transplantacije in darovanja organov, vendar pa na tem področju nimajo izpopolnjenega znanja. Anketirani študentje si želijo nadaljnjega izobraževanja v povezavi z darovanjem organov. Naše ugotovitve kažejo, da imajo študenti zdravstvene nege premalo znanja o transplantacijski dejavnosti, večina si jih želi, da bi svoje znanje nadgradili in izpopolnili.

Kovačič (2010) je v magistrskem delu predstavila rezultate svoje raziskave, ki jo je naredila v Splošni bolnišnici Celje. Skupaj je zajela 90 anketirancev; 82 medicinskih sester in 8 zdravstvenih tehnikov. Ugotovila je, da so anketiranci največ znanja o transplantacijski dejavnosti pridobili na delovnem mestu, takšnih je bilo kar 22,5 %, iz strokovne literature 20,9 %, v okviru šolskega izobraževanja 18,6 %, v javnih medijih 17,5 %, iz interneta 10,7 %, na strokovnih seminarjih 9 % in drugo 0,5 %. Njene ugotovitve raziskave o poznavanju transplantacijske dejavnosti v Sloveniji kažejo, da kar 5,5 % tehnikov zdravstvene nege in medicinskih sester v Splošni bolnišnici Celje meni, da ne vedo prav ničesar o transplantaciji dejavnosti, 45,5 % jih je o tem slabše seznanjenih, 38 % jih je ocenilo, da transplantacijsko dejavnost poznajo srednje dobro,

10 % jih je mnenja, da jo poznajo dokaj dobro, in le 1 % anketiranih zdravstvenih delavcev meni, da povsem dobro pozna transplantacijsko dejavnost v Sloveniji. Večina anketiranih (53 %) meni, da je transplantacijska dejavnost darilo umrlih za življenje. 33 % pa jih je mnenja, da je to edini način zdravljenja pri odpovedi organov.

Zanimalo nas je tudi, kakšne so razlike v informiranosti o transplantacijski dejavnosti med rednimi in izrednimi študenti. Glede na navedeno vprašanje v anketi »Kako bi ocenili svoje znanje o transplantacijski dejavnosti?« v primerjavi med rednimi in izrednimi študenti na FZAB ni statistično pomembne razlike med odgovori.

Binoy in sodelavci (2016) so s svojo raziskavo, ki je vključevala 100 študentov zdravstvene nege iz Nellore, ugotavljali obseg znanja o darovanju organov. Rezultati so pokazali, da obstaja pomembna povezava med demografskimi dejavniki, kot so starost, stopnja izobrazbe, vera in vir informacij o darovanju organov.

Rezultati naše raziskave kažejo, da več kot polovica anketiranih študentov FZAB meni, da ima zdravstvena izobrazba velik vpliv glede na odločanje o darovanju organov. Podobnega mnenja sta tudi Soylemez Akpinar in Ordin (2017), tj. da lahko zdravstveni delavci vplivajo na odnos darovanja organov v družbi, zato je pomembno dati prednost raziskovanju odnosov študentov zdravstvene nege do transplantacijske dejavnosti. Medicinske sestre lahko vplivajo na proces odločanja v družini potencialnih darovalcev (umrlega pacienta). Podobna raziskava, ki je potekala na Medicinski Univerzi na Poljskem, je pokazala, da so študenti z večjo stopnjo znanja bolj naklonjeni transplantaciji. Ustrezno izobraževanje je zelo pomembno za razvijanje poklica zdravstvene nege (Klimaszewska, et al., 2016).

Projekt Darovalec je ena izmed strokovnih dejavnosti, s katero se želi povečati pripravljenost ljudi za darovanje organov. Končni rezultat raziskave je pokazal, da velika večina anketiranih študentov FZAB ne pozna Projekta Darovalec.

Na vprašanje »Kje ste izvedeli za projekt darovalec?« je največ študentov izbralo odgovor javni mediji 53,6 %, znanci in prijatelji 21,4 %, strokovna literatura prav tako

21,4 %, FZAB pa je izbralo 3,6 % anketiranih študentov. Vidrih (2011) v svoji raziskavi prikaže, da je večji delež poznavanja Projekta Darovalec med zdravstvenimi delavci. Največ anketiranih zdravstvenih delavcev je o projektu darovalec izvedelo iz javnih medijev, in sicer 55 %, iz pogovora z prijatelji oziroma znanci jih je o Projektu Darovalec izvedelo 22 %, preko strokovne literature 19 % in drugo 4 %. Ugotovitve kažejo, da ne obstaja statistično pomembna razlika med izvedeno raziskavo na FZAB in raziskavo, ki jo je izvedla Vidrih (2011) v svojem diplomskem delu.

Z diplomskim delom smo želeli ugotoviti tudi stališče študentov glede zaupanja v sistem darovanja organov v Sloveniji. Presenetil nas je odgovor, ki je pokazal, da kar 50,5 % študentov FZAB o tem še ni razmišljalo, 44,4 % pa sistemu darovanja organov zaupa. Do podobnih rezultatov sta prišli tudi Koštomaj in Sajovic (2014), ki sta izvedli raziskavo med dijaki I. Gimnazije v Celju in med dijaki Srednje Zdravstvene šole Celje, Ugotovili sta, da nekoliko več kot polovica anketiranih dijakov obeh šol še ni razmišljalo, ali zaupa v sistem darovanja organov v Sloveniji. Iz I. Gimnazije Celje pa jih kar 25 % ne zaupa v sistem darovanja organov, medtem ko na Srednji Zdravstveni šoli Celje v sistem darovanja organov ne zaupa 18 % dijakov.

Ibrahim in Randhawa (2017) sta v raziskavi, ki sta jo izvedla med študenti v Nigeriji, prikazala, da kar 70 % anketirancev meni, da so mediji (televizijske oddaje) največji vir informacij o donaciji organov, na drugem mestu so časopisi in revije, na tretjem pa radijske postaje. Do podobnih ugotovitev so prišli tudi raziskovalci Bapat in sodelavci (2010), ki so ugotovili, da so glavni viri informacij o darovanju organov med anketiranimi podiplomskimi študenti medicine avdiovizualni mediji, in sicer televizija (61 %), radio (31 %), časopis (60 %) in revije (51 %).

Našli smo tudi zanimiv podatek, zakaj nekateri anketirani v raziskavi, ki jo je opravila Vidrih (2011), niso pripravljeni darovati organov v primeru nenadne smrti. Med zdravstvenimi delavci se jih je 37 % odločilo za razlog »s strahom razmišljam o svoji smrti«, 19 % se je odločilo za razlog »moji bližnji izrecno nasprotujejo posmrtnemu odvzemu organov«, 6 % bi darovanje zavrnilo zaradi verskih razlogov, 38 % pa jih je navedlo drugo.

Gotlib in sodelavci (2015) so ugotovili, da bi bilo priporočljivo izboljšati splošno znanje in usposabljanje o transplantacijski dejavnosti med študenti zdravstvene nege na Poljskem. Njihova raziskava je pokazala, da imajo študenti, ki imajo višjo stopnjo znanja, boljši odnos do transplantacijske dejavnosti kot tisti, ki so navedli, da o tej temi nimajo znanja.

Raziskovalci Agrawal, et al. (2017) navajajo, da se potrebe po transplantacijskih dejavnostih povečujejo zaradi številčnih kroničnih obolenj, zato je pomembno razumevanje vprašanj, povezanih z darovanjem organov, in s tem ozaveščanje javne populacije. Podobno razmišljata tudi Ibrahim in Randhawa (2017), ki ugotavljata, da med številom posameznikov, ki potrebujejo presaditev organov, in razpoložljivimi organi, obstaja popolno neravnovesje. Korist transplantacije organov ni samo za zdravljenje pacientov, temveč tudi izboljšuje gospodarstvo, saj zmanjšuje finančno breme dolgotrajnega zdravljenja.

V raziskavi, ki je potekala med 1541 študenti medicine iz 104 različnih držav, je 94,4 % udeležencev izjavilo, da podpira darovanje organov, medtem ko je le 12,4 % anketirancev že pristalo na donacijo. Ugotovljeno je bilo, da je bila stopnja odobritve darovanja organov v Evropi bistveno višja kot v drugih regijah (Abbasoglu & Sahon, 2015). Chung, et al. (2008) menijo, da bodo študenti v zdravstvu kot bodoči zdravstveni delavci prevzeli vlogo za spodbujanje darovanja organov, vendar pa nimajo ustreznega osnovnega znanja. Nezadostno znanje in neuspešno prepoznavanje morebitnih darovalcev se šteje kot pomembne dejavnike, ki vplivajo na pomanjkanje darovanih organov.

Kar 97 % študentov naše raziskave meni, da je transplantacija pomembna tema današnjega sveta. Labernik (2015) je prišla do ugotovitve, da bi morali posvečati večjo pozornost osveščanju študentov zdravstvene nege o transplantacijski dejavnosti in darovanju organov. Potreben bi bil tudi večji poudarek v procesu izobraževalnega plana študentov zdravstvene nege.

V raziskavi je sodelovalo malo študentov zdravstvene nege FZAB, kar predstavlja največjo omejitev in nizek vzorec rezultatov. Med rednimi in izrednimi študenti zdravstvene nege FZAB ni zaznane statistično pomembne razlike. Menimo, da bi v primeru drugačnih pogojev lahko prišli do drugačnih rezultatov. Rezultatov ne moremo posploševati, vendar pa je to dobra iztočnica za nadaljnje raziskovanje na to temo.

4 ZAKLJUČEK

Transplantacija in darovanje organov sta pomembni temi sedanjosti in bosta tudi v prihodnje. Zdravljenje s presaditvijo organov je edina možnost preživetja pacientov po končni odpovedi organov kot posledica hude bolezni. Umrli darovalec lahko reši več kot eno življenje. Darovanje organov je najplemenitejše, humano in etično dejanje pomoči sočloveku.

Glavna težava za nizko pripravljenost darovanja organov je še vedno premajhna informiranost in ozaveščenost prebivalstva, kar navajajo tudi anketirani študenti zdravstvene nege FZAB v naši raziskavi v največjem obsegu. Med ostale razloge spada tudi to, da večina ljudi ne razmišlja o smrti in se ob tem počutijo nelagodno.

Misel o smrti pa je pri nas še vedno tabu tema, saj se večina prebivalstva ne more sprijazniti s ciklom življenja in minljivostjo življenja na splošno. Starost prebivalstva pa se tudi podaljšuje, saj se lahko z različnimi vrstami zdravljenja veliko bolezni pozdravi ali omili njihov napredek.

Kljub temu pa število transplantacij narašča, saj se o tem vse več informira preko javnih medijev. Pomembno vlogo pri darovanju organov imajo tudi zdravstveni delavci. Ob izgubi bližnjega so zdravstveni delavci tisti, ki lahko ponudijo možnost darovanja organov, saj s svojim znanjem lahko predstavijo, kako zelo je to pomembno.

Da bi zdravstveni delavci lahko našli čim več potencialnih darovalcev, pa je pomembno, da imajo zadosti znanja. Rezultati naše raziskave med študenti zdravstvene nege FZAB so pokazali, da imajo študenti o transplantaciji in darovanju še vedno premalo znanja, kar so pokazale tudi druge študije pri študentih v tujini. Študenti zdravstvene nege FZAB so željni novega znanja ter izobraževanja na tem področju, saj menijo, da njihovo znanje ni zadostno za uporabo v praksi in se nanj ne morejo zanesti. Ker je velika večina študentov zdravstvene nege FZAB mnenja, da je transplantacija pomembna tema današnjega sveta in si tudi želijo pridobiti več znanja s tega področja, menimo, da bi bilo dobro v učni načrt vključiti večji delež učne snovi o transplantaciji.

Glede na rezultate naše raziskave je potrebno med izobraževanjem na FZAB poudariti temo transplantacije, s čimer se bo izboljšalo znanje bodočih zdravstvenih delavcev.

5 LITERATURA

Abbasi Dolatabadi, Z., Farahani, B., Fesharaki, M. & Najafizadeh, K., 2010. Effect of education about brain death and organ donation on attitude and knowledge of nursing students. *Iranian Journal of Critical Care Nursing*, 3(3), pp. 109-112.

Abbasoglu, O. & Sahon, H., 2015. Attitudes of medical students from different countries about organ donation. *Experimental and Clinical Transplantation*, DOI: 10.6002/ect.2014.0228

Abouna, G.M., 2008. Organ shortage crisis: problems and possible solutions. *Transplantation Proceedings*, 40(1), pp. 34-38.

Agrawal, S., Al-Harbi, A., Al-Homrani, M., Al-Juhayim, A. & Binsaleem, S., 2017. Knowledge and attitude towards organ donation among adult population in Al-Kharj, Saudi Arabia. *Saudi journal of kidney diseases and transplantation*, 28(1), pp. 81-89.

Ahmad, M.I., Habib, N., Hussain, S.S., Iftikhar, M.O., Ishaque, S., Jawed, A., Jehan, I., Khan, A.A., Mughal, H.P. & Saleem, T., 2009. Knowledge, attitudes and practices survey on organ donation among a selected adult population of Pakistan. *BMC Medical Ethics*, 10(5), pp. 1-12.

Badamath, S., Gandhi, S., Katyayani, B.V., Poreddi, V. & Thimmaiah, R., 2016. attitudes, knowledge and willingness to donate organs among Indian nursing students. *Saudi journal of kidney diseases and transplantation*, 27(6), pp. 1129-1138.

Binoy, B., Indira, S., Latha, A., Tejaswi & Usharani, K., 2016. A study to assess the knowledge regarding organ donation among nursing students in Narayana nursing institutions, Nellore, A.P. *International Journal of Applied Research*, 2(7), pp. 710-712.

Bylykybashi, A., 2017. *Stališča zdravstvenih delavcev do darovanja organov: diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta.

Camarena-Reynoso, H., Colio-Montoya, M., Lopez-Falcony, R., Martinez-Bernal, S., Martinez-Navarro, M., Nava-Romero, E., Ortiz-Aldana, F.I., Ramirez-Orozco, A., Ramirez-Orozco, R., Rodriguez-Jamaica, J., Reyes, K. & Sanchez-Ojeda, M., 2016. Attitudes toward organ donation and transplantation in Guanajuato, Mexico. *Transplantation proceedings*, 48(2), pp. 556-558.

Castellana, T.P., Burrallo, N.M., Gozalo, R.M.G., Guilera, E.D., Diez, J.P., Gare, N.V., Baro, P.S. & Vilarnau, R.D., 2008. Health care professionals: What do they know about organ donation? *Progress in Transplantation*, 18(2), pp. 141-45.

Cebeci, F., Sucu Dağ, G. & Karazeybek, E., 2015. Undergraduate nursing students' opinions and attitudes toward organ donation: a survey in a Turkish university. *Journal of Nursing Education and Practice*, 5(9), pp. 83-89.

Cencič, M., 2009. *Kako poteka pedagoško raziskovanje: primer empirične neeksperimentalne raziskave*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, p. 49.

Chung, C.K.Y., Ng, C.W.K., Li, J.Y.C., Sum, K.C.Y., Man, A.H.Y., Chan, S.P.C., Cheung, J.Y.M., Yu, K.P.T. & Tang, B.Y.H., 2008. Attitudes, knowledge, and actions with regard to organ donation among Hong Kong medical students. *Hong Kong Medical Journal*, 14(4), pp. 278-285.

Cochran, L., Cornell, D.L. & Howard, R.J., 2012. History of deceased organ donation, transplantation, and organ procurement organizations. *Progress in transplantation*, 22(1), pp. 6-17.

Feito, L. & Santos, M.J., 2017. Family perspectives on organ and tissue donation for transplantation: a principlist analysis. *Nursing Ethics*. 24(1).

Ferrer, Y., Garcia, M., Kerein, J., Machado, C., Manero, J.M. & Portela, L., 2007. The concept of brain death did not evolve to benefit organ transplants. *Journal of medical ethics*, 33(4), pp. 197-200.

Garcia, C.D., Barboza, A.P., Goldani, J.C., Neumann, J., Chem, R., Camargo, J., Lucchese, F., Marcon, I., Marcon, A., Brandão, A., Kalil, A., Vitola, S.P., Bittencourt, V., Hausen, S., Todeschini, D., Elbern, L., Castro, E. & Garcia, V.D., 2008. Educational program of organ donation and transplantation at medical school. *Transplantation proceedings*, 40(4), pp. 1068-1069.

Ghavidel, A., Mahmoodpoor, A., Moharamzadeh, P., Nia, K.S., Parsian, Z., Pouraghaei, M. & Tagizadieh, A., 2018. Attitude and knowledge of medical students of Tabriz University of Medical sciences regarding organ donation. *Transplantation Proceedings*. 50(10), pp. 2966-2970.

Gong, L.N., He, G.P., Liu, J., Liu, L.F., Ming, Y.Z., Wan, Q.Q., Wang, C.Y. & Xie, J.F., 2017. Attitude and Impact factors toward organ transplantation and donation among transplantation nurses in China. *Transplantation Proceedings*, 49(6), pp. 1226-1231.

Gotlib, J., Lopez-Navas, A., Lopez-Montesinos, M.J., Martinez-Alarcon, L., Mikla, M., Kilanska, D., Ramirez, P. & Ramis, G., 2015. Factors affecting attitude toward organ donation among nursing students in Warsaw, Poland. *Transplantation Proceedings*, 47(9), pp. 2590-2592.

Ibrahim, M. & Randhawa, G., 2017. Knowledge, attitudes, and behavior of Nigerian students toward organ donation. *Transplantation Proceedings*, 49(8), pp. 1691-1697.

Klimaszewska, K., Krajewska-Kulak, E., Lopez Montesinos, M.J., Lopez-Navas, A., Martinez-Alarcon, L., Mikla, M., Ramis, G., Ramirez, P. & Rios, A., 2016. Organ donation: what are the opinions of nursing students at the University of Bialystok in Poland? *Transplantation Proceedings*, 48(7), pp. 2482-2484.

Kovačič, L., 2010. *Problem pomanjkanja darovalcev organov in ozaveščenost javnosti: magistrsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede.

Koštomaj, K. & Sajovic, A., 2014. *Pogledi dijakov na transplantacijo organov: raziskovalna naloga*. Celje: Srednja zdravstvena šola Celje.

Labernik, B., 2015. *Stališča študentov zdravstvene nege do posmrtnega odvzema organov in tkiv: diplomsko delo*. Jesenice: Fakulteta za zdravstvo Jesenice.

Logar, B., 2003. Odnos do darovanja organov po smrti. *Psihološka obzorja*, 12(3), pp. 139-151.

McGlade, D., McClenahan, C. & Pierscionek, B., 2014. Pro-donation behaviours of nursing students from the four countries of the UK. *PloS One*, 9(3), pp. 1-6.

Podričnik, D., 2013. *Zlorabe pri darovanju organov: diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede.

Prelesnik, N., 2012. *Pravna ureditev ter problem pri presajanju organov v Republiki Sloveniji: diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pravna Fakulteta.

Pušnik, M., 2012. *Kakovost življenja po transplantaciji srca: diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Ratkovica, D., 2017. *Odnos dijakov Gimnazije Celje-Center do darovanja organov in tkiv: raziskovalna naloga*. Celje: Gimnazija Celje-Center.

Rdeči križ Slovenije, 2008. *Darovanje organov in tkiv: Pomagajmo nekomu živeti po naši smrti*. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.

Slovenija Transplant, n. d. Nacionalna transplantacijska mreža. [online] Available at: <http://www.slovenija-transplant.si/index.php?id=nacionalna-mreza> [Accessed 31 March 2017].

Soylemez Akpınar, B. & Ordin, Y.S., 2017. Attitudes of the third-year nursing students toward organ donation: cross-sectional study. *Transplantation Proceedings*, 49(8), pp. 1698-1701.

Svetina, N. & Zupanič Slavec, Z., 2016. Pot do ustanovitve Slovenija-transplanta. *Zdravstveni vestnik*; 85(1), pp. 24-32.

Vidrih, M.C., 2011. *Etičnost in darovanje organov: diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede.

Zajc, K., 2009. *Darovanje organov*. [online] Available at: <http://www.viva.si/Medicinske-posebnosti/794/Darovanje-organov> [Accessed 1 May 2017].

Zakon o kakovosti in varnosti človeških tkiv in celic, namenjenih za zdravljenje (ZKVČTC), 2007. Uradni list Republike Slovenije št. 61.

Zakon o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja (ZOPDCT), 2000. Uradni list Republike Slovenije št. 12.

Zakon o pridobivanju in presaditvi delov človeškega telesa zaradi zdravljenja (ZPPDČT), 2015. Uradni list Republike Slovenije št. 56/15.

Zampieron, A., Corso, M. & Frigo, A.C., 2010. Undergraduate nursing students attitudes towards organ donation: a survey in an Italian university. *International nursing review*, 57(3), pp. 370-376.

6 PRILOGE

6.1 INSTRUMENT

VPRAŠALNIK O TRANSPLANTACIJSKI DEJAVNOSTI

Pozdravljeni,

sem Teja Juvan, študentka Fakultete za zdravstvo Angele Boškin. Pripravljam diplomsko delo z naslovom: Poznavanje transplantacijske dejavnosti med študenti zdravstvene nege, pod mentorstvom pred. Sedine Kalender Smajlović.

Pred vami je anonimni vprašalnik, ki bo predstavljen izključno za pripravo in izvedbo diplomskega dela. Prosim vas za izvedbo ankete ter da na zastavljena vprašanja odgovorite iskreno, saj bom le tako lahko pridobila točne in uporabne podatke.

Zahvaljujem se vam za pomoč in sodelovanje.

TEJA JUVAN

1. SPOL (obkrožite):

- a) Ženski
- b) Moški

2. STAROST (napišite):

3. OBLIKA ŠTUDIJA (obkrožite):

- a) Redni
- b) Izredni

4. LETNIK ŠTUDIJA (obkrožite):

- a) Prvi
- b) Drugi
- c) Tretji
- d) Drugo _____

5. ZAPOSLENI V ZDRAVSTVU (obkrožite):

- a) Da
- b) Ne

SKLOP 2: POZNAVANJE TRANSPLANTACIJSKE DEJAVNOSTI

6. KAKŠNO JE VAŠE STALIŠČE DO DAROVANJA ORGANOV? (obkrožite eno možnost):

- a) Podpiram darovanje
- b) Sem neopredeljen/a
- c) Sem proti darovanju

7. ALI ZAUPATE V SISTEM DAROVANJA ORGANOV V SLOVENIJI?

(obkrožite eno možnost):

- a) Da
- b) Ne
- c) O tem še nisem razmišljal/a
- d) Drugo _____

8. ALI BI V PRIMERU NENADNE SMRTI BILI PRIPRAVLJENI DAROVATI SVOJE ORGANE? (obkrožite eno možnost):

- a) Da
- b) Ne
- c) O tem še nisem razmišljal/a

9. KAJ JE PO VAŠEM MNENJU RAZLOG, DA JE ŠE VEDNO PREMALO ŠTEVILO DAROVALCEV? (obkrožite eno možnost):

- a) Strah, neugodje
- b) Verski razlogi
- c) Premajhna informiranost prebivalstva
- d) Strah pred zlorabo
- e) Nerazmišljanje o smrti
- f) Drugo _____

10. ALI MENITE, DA IMA ZDRAVSTVENA IZOBRAZBA VELIK VPLIV NA ODLOČANJE GLEDE POSMRTNEGA DAROVANJA ORGANOV? (obkrožite eno možnost):

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne vem

11. ALI POZNATE PROJEKT DAROVALEC? (obkrožite eno možnost):

- a) Da
- b) Ne

12. KJE STE IZVEDELI ZANJ? (obkrožite eno možnost, če ste na vprašanje 11 odgovorili z "da"):

- a) Javni mediji
- b) Znanci/prijatelji
- c) Strokovna literatura
- d) FZAB
- e) Drugo _____

13. ALI SE VAM ZDI, DA STE V OKVIRU ŠOLE, IZOBRAŽEVANJA, PRIDOBILI DOVOLJ ZNANJA O TRANSPLANTACIJI? (merska lestvica od 1 do 10, 1 pomeni zelo malo, 10 pomeni zelo veliko, obkroži):

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

14. ALI MENITE DA JE BILO MED ŠTUDIJEJEM NA FAKULTETI ZA ZDRAVSTVO ANGELE BOŠKIN NAREJENO DOVOLJ ZA OSVEŠČENOST ŠTUDENTOV O TRANSPLANTACIJSKI DEJAVNOSTI? (merska lestvica od 1 do 10, 1 pomeni zelo malo, 10 pomeni zelo veliko, obkroži):

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

15. KAKO BI OCENILI SVOJE ZNANJE O TRANSPLANTACIJSKI DELAVNOSTI? (obkrožite eno možnost):

- a) Veliko znanja
- b) Dovolj znanja
- c) Premalo, želim si več znanja
- d) Premalo, me ne zanima

16. ALI SE VAM ZDI TRANSPLANTACIJA POMEMBNA TEMA
DANAŠNJEGA SVETA? (obkrožite eno možnost):

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne vem